

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Raakt de kerk achterop?

„Toen Jezus dit hoorde, verwonderde Hij Zich over hem, en Zich kerende tot de schare, die Hem volgde, sprak Hij: Ik zeg u, zelfs in Israel heb Ik een zó groot geloof niet gevonden“.

In de geschiedenis van de hoofdman van Kapernaüm komen wij te staan voor zeven verrassingen.

De **eerste verrassing** is die van de goddelijke voorzienigheid in dienst van de verkiezing. Een Romeins militair krijgt op zekere dag mededeling van zijn superieur, dat hij is benoemd tot kommandant van het garnizoen van Kapernaüm. Welke motieven deze chef gehad heeft, om juist deze man juist dáár te stationeren, is niet interessant. Wat de man zelf van zijn nieuwe functie en standplaats gedacht heeft, evenmin. Belangrijk is, dat de Vader van Jezus Christus de hand heeft in deze benoeming en dat de rijke liefde van God reeds op dat moment zoekend uitgaat naar deze heiden, zonder dat hij er iets van weet, of er iets voor deed. Hij krijgt immers daar zijn standplaats, waar Jezus Christus later domicilie houden zal.

De **tweede verrassing**: de officier leert daar in Kapernaüm Jahwe kennen en liefhebben. En dat is een wonder voor wie bedenkt, hoe abominabel toen de verhoudingen waren tussen Joden en Romeinen. De Joden vormden toen met hun totaal van 4.000.000 zielen niet minder dan 7% van de totale wereldbevolking. Ze zaten overal en waren overal berucht en gehaat.

De aversie was trouwens wederzijds. Een Jood spuwde voor een Romein op de grond. Het was hem geoorloofd een Romein onder ede te bedriegen. Het was voortreffelijk hem de verkeerde weg te wijzen. Het was een Jodin verboden een Romeinse kraamhulp te verlenen. En met groot plezier zou een Jood zich in het bijzijn van een Romein, verachtelijk uitlaten over diens goden.

Toch komt deze dienaar van de keizer over de Joden-drempel. Hij riskeert de spot van zijn ondergeschikten en de grappen van zijn collega's. Hij zoekt nl. Jahwe.

Dit is temeer onbegrijpelijk, als we ons realiseren hoeveel slechts de man van de Joden gezien heeft: een massa viezigheid, corruptie, gekonkel, bureaucratie, kerkambtenaarlijke onzindelijkheid; een mate-loze verachting van de arme; een volstrekt immorele houding naar buiten; tollenaars, die hun landslui afpersen; overpriesters, die hetzelfde doen, maar dan vroom; een uitgebreid prostitutie-apparaat; enz. enz. De oude kerk was niet bepaald een leesbare brief van Jahwe, die gesproken had „Heilig zult gij zijn, want Ik, de HERE, uw God, ben heilig“, Lev. 19 : 2.

Toch komt deze man over de Joden-drempel. Hij komt zelfs tot de stellige overtuiging, dat dit volk werkelijk is, wat het pretendeert te zijn: het uitverkoren volk. Hij erkent: waarlijk hunner **zijn** de beloften en hunner **is** de aanneming tot kinderen.

Een Joodse wetsbepaling zei: als iemand

in dienst staat van de keizer, kan hij nooit proseliet der gerechtigheid worden; als dienaar van de satan is hij op weg naar de gehenna. Een andere Joodse wetsbepaling zei: als iemand een synagoge bouwt (zo ongeveer het vroomste wat een mens kon doen) is hij lid van de synagoge. Een vergelijking van deze twee bepalingen stelt ons voor de diepe hunkering van de officier naar Jacobs God. Hoe branden zijn negenheer, om 's Heren voorhof in te treen! Ja, maar het is verboden! Ja, maar er is één kans! Zijn ziel bezwijkt van sterk verlangen. Zijn hart roept uit tot God, die leeft. Hij zal een synagoge bouwen. Zo kruipt hij door de mazen van het Joden-net. Hij hoort er niet bij en hij hoort er toch bij. En op sabbath zit hij op een plaatsje achterin de door hem zelf gebouwde synagoge. Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstromen, zo schreeuwt zijn ziel tot U o God!

Dat is toch wel een verrassing.

De **derde verrassing**: één van de slaven van de officier wordt ziek. Nu was dat in het Oosten een volkomen belangrijke zaak, alleen interessant met het oog op de portemonnaie. Is die slaaf jong, dan wordt het een strop, is hij oud, dan is er straks een opeter minder. Maar deze officier spreekt over zijn slaaf als over zijn pais. En pais is ook: zoon. Mijn zoon is ziek, zegt hij. En dus is deze man een rechtvaardige. En straks komt op zijn verzoek, de hele Joodse society in actie voor deze pais. En dan wordt de zieke behandeld als de allerduurste patiënt. Vergelijk daarmee eens de volkomen nonchalante manier, waarop de Joden optreden tegenover hun arme broeders. Ze moesten zich schamen!

De **vierde verrassing**: de officier blijkt niet alleen Jahwe te kennen, maar ook Jezus. Want in zijn nood zegt hij: Jezus moet hier komen; dán komt alles goed!

In Luc. 4 : 31 lezen we: „En Hij (Jezus) daalde af naar Kapernaüm, een stad in Galilea, en Hij leerde hen geregeld op de sabbath“. Jezus heeft dus vaak in Kapernaüm gepreekt. Waar zal hij dat anders gedaan hebben, dan in de synagoge van de officier? Wat een onderscheiding voor deze man! Onder de prediking van Jezus is het hart van de heiden, voor de Heiland opengegaan. Toen voltrok zich het wonder, dat een laatste eerste werd, juist in de tijd, waarin vele eersten laatsten begonnen te worden. Uit het vervolg van de geschiedenis blijkt, dat de kommandant rustig en ongecompliceerd gelooft, punt één: dat Jezus de aan het Joodse volk beloofde HEER is; punt twee, dat Jezus hem en zijn knecht helpen wil en helpen kan, al zijn ze ook dienaren van de keizer!

De **vijfde verrassing** is de grote bescheidenheid van de officier. Naar de beschrijving van Matth. zegt hij via de stadsbestuurders tot Jezus niet meer dan dit: „Mijn knecht ligt thuis, verlamd, met hevige pijn“. Hij geeft alleen de mededeling van de noodsituatie. Dat is voldoende. De Meester weet dan zelf wel, wat gebeuren moet. In Lucas blijkt zijn bescheidenheid

slechts uit het feit, dat hij de voorspraak van de Joden zoekt. Hij komt niet zelf tot de Meester. Hij accepteert het feit, dat hij een heiden is. Hij accepteert het feit, dat de zaligheid eerst voor de Joden is. En hij ergert zich daaraan niet. Geen ogenblik speelt hij de Ortskommandant. Herr Ortskommandant! En hij laat Jezus aanspreken met de titel: Kurie, Heer!

De **zesde verrassing**: als Jezus Zich na enkele ogenblikken bereid verklaart om mee te gaan, en als het bericht daarvan binnenkomt bij de kommandant, dan slaat het gevoel van bescheidenheid bij hem zelfs om in een besef van onwaardigheid. Hij raakt in de grootste verlegenheid bij de gedachte, dat de Meester persoonlijk zijn (onreine) woning betreden zal. Met grote schrik vraagt hij zich af, of hij niet veel te vrijpostig is geweest. Dan laat hij de meester boodschappen: „Heer, doe niet zoveel moeite, want ik ben niet waard, dat ge onder mijn dak komt“. Dat is de zesde verrassing, dat die man, van wie de Joden zeiden: „Hij is het waard, dat ge dit voor hem doet“, van zichzelf zegt: „Ik ben niet waard“.

Lucas heeft met onzaglijk fijne en scherpe pen, hier twee kerktypen geschetst, pal tegenover elkaar.

De kerkmens, die leeft op de manier van: ik ben het waard!

De heiden, die erkent: ik ben niet waard!

De kerkmens, die rekent op verdienste.

De heiden, die smeekt om genáde.

De kerkmens, die Jezus wil pressen.

De heiden, die alleen maar zegt: zo en zo ligt de zaak, Here.

De kerkmens, die leeft uit zijn superioriteit.

De heiden, die zo héél erg klein is en zich zo héél erg klein voelt tegenover Hem!

Dat is de zesde verrassing.

Het kan er één zijn, die langzaam aan, wat pijnlijk voor ons wordt. Want als ik er aan denk, hoe nonchalant en makkelijk wij soms tot de Kurios gaan in het gebed, hoe familiair wij soms zijn in ons ontmoeten van Hem, zonder dat besef van Zijn overweldigende hoogheid en mijn diepe onwaardigheid, dat de officier zo heel klein maakte tegenover Hem, dan moeten wij ons schamen.

Het is misschien geen grote sprong nu even te denken, aan onze ontmoeting met de Heer aan het Heilig Avondmaal, waar Hij zegt: Ik in u en gij in Mij. Deze simpele, ons o zo bekende woorden, zijn van een diepte, die ons moet doen duizelen, als we ons aanschikken aan de tafel.

INHOUD

Raakt de kerk achterop?	G. v. d. B.
Kuyper en Kohlbrugge in de Nederlandse Catechismusprediking (II)	R. H. B.
Blaise Pascal (II)	A. J. D.
Onder de regenboog (VI) slot	R. B.
Een boodschap van prof. Holwerda	C. V.
Persschouw	
Kerknieuws	

Kuyper en Kohlbrugge in de Nederlandse Catechismusprediking

II.

Hij in mij!
Ik weet niet waar ik de klemtoon leggen moet.

HIJ in mij!
Hij IN mij!
Hij in MIJ!

Dat is nog veel meer, dan wanneer Hij bij ons binnenkomt om een slaaf te genezen.

En: IK IN HEM!

Als ik iets van de hoofdman geleerd heb, dan zeg ik in grote verwarring: kan dat dan zo maar Here?

Het was misschien te wensen, dat onze vrijmoedigheid om aan te gaan aan de tafel wat meer gemengd was met de schuchterheid van de officier.

Tenslotte de zevende verrassing: dat is het zeldzame, kinderlijke, ongecompliceerde, naieve geloof van de officier in Jezus' welwillendheid en macht.

Hij zegt: Kurios, ik ben ook een kurios. En ik zeg tot mijn slaaf: doe dat en dan doet hij dat. Prompt worden mijn bevelen uitgevoerd. Op enige tegenwerping wordt eenvoudig niet gerekend. Zo is het ook met U, maar dan in het groot. Als Gij in Uw majesteit tot deze ziekte zegt: ga heen, dan gaat die ziekte heen, ongeacht de afstand, ongeacht het dodelijke van de kwaal en het stadium van onherroepelijkheid, waarin deze ziekte getreden is voor de mensen. Want Gij zijt de Heer.

Het is prachtig, zo onproblematisch als deze man spreekt. Hij weet natuurlijk ook, dat de feiten hard zijn en hij is gewend zijn verstand te gebruiken en als officier is deze man realist. Maar juist mensen, die veel verstandswerk moeten verzetten, mensen, die gewend zijn alleen te rekenen met feiten, kunnen soms zo heerlijk naïef zijn in het geloof dwars tegen de schijn van de dingen in, omdat ze in de ontmoeting met Jezus Christus de Heer, weten van de volstreekte onbegrensdeheid van Zijn macht.

De officier zegt simpel: Hij kan alles. En deze belijdenis t.a.v. de almachtigheid van Jezus Christus wordt gedragen door het geloof in Zijn goedwillendheid: Hij mag ons graag (al zijn we heidenen en al horen we er eigenlijk niet bij). Hij ziet ons graag. Hij helpt ons graag.

Dat is waar geloof.

Zeggen: De Here ziet mij graag!

Hij mag mij graag!

Hij helpt mij graag!

En: Hij kan alles!

Dan lezen we, dat Jezus Zich zeer verwonderde. Tweemaal lezen we in het Evangelie van deze verwondering. Eerst als Jezus in Zijn vaderstad geen wonderen kan doen, vanwege het ongelooft van zijn dorpsgenoten. Dan verbaast Jezus Zich over dat ongelooft. Het is ontstellend geweest voor de Heiland, dat de mensen met de meeste verworvenheden, de rijkste traditie, de diepste kennis, van wie een maximaal geloof mocht worden verwacht, Hem eenvoudig wegstoten.

Hier is de keerzijde van deze verbazing.

Hier is een man met minimale verworvenheden, minimale traditie, van wie een minimaal geloof moest worden verondersteld. En deze man gelooft zo rustig en zo sterk en zo teer, dat Jezus daardoor ten diepste wordt geschokt.

En dan komt bij Mattheus de dringende waarschuwing: „Voorwaar, zeg Ik U!”

En de waarschuwing, dat laatsten eersten worden en eersten, laatsten. Wie een beetje thuis is in de zendingsliteratuur, kent de voorbeelden van nieuwkomers, heidenen, die in critieke omstandigheden even simpel en ongeschokt geloofden in Jezus Christus.

En soms moet dan erkend worden: zulk een geloof hebben wij in de gevestigde kerk nauwelijks gevonden.

De kerk is toch niet bezig achter op te raken?

Eindhoven.

G. v. d. Brink.

In het begin van dit artikel schreef ik dat er tweërlei traditie in de literatuur over de Catechismus valt te ontdekken. Het wordt nu tijd ons met die andere ontwikkelingslijn bezig te houden, die zich oriënteert aan Kohlbrugge en zijn denken. De moeilijkheid daarbij is dat Kohlbrugge in onze kring veel minder bekend is dan Kuyper. Kuyper zelf had voor hem de grootste eerbied. Dr. Groot heeft destijds de moeite genomen de betrekkingen tussen Kuyper en Kohlbrugge in een interessant boek uiteen te zetten²⁾. Kuyper had diep respect voor Kohlbrugge en zegt ergens in „E Voto” dat het Evangelie van de Borgtocht van Christus juist onder invloed van Kohlbrugge in de negentiende eeuw weer aan invloed gewonnen had³⁾. Grottere lof kon hij hem niet toezwaaien. En bekend is hoe Kuyper aan Kohlbrugge's eerherstel in de Hervormde Kerk heeft meegewerkt door hem op 12 november 1871 in de Zuiderkerk te Amsterdam voor zich een preekbeurt te laten waarnemen. Kohlbrugge preekte toen over een voor hem wel zeer typerende tekst: Ps. 68 : 20, 21: Geloofd zij de HEERE, dag bij dag overlaadt Hij ons. Die God is onze zaligheid. Die God is ons een God van volkomen zaligheid; en bij den HEERE, den Heere zijn uitkomsten tegen de dood. Kohlbrugge had niet te klagen over belangstelling. Hij schreef aan één van zijn kinderen: „Zondags was reeds een menigte voor de namiddagpreek in de kerk om over te blijven zitten; te 4 ure kon er geen mens meer in, ofschoon de dienst eerst om 5.30 begon en ik eerst om 6 uur optrad”. In totaal waren een kleine 3000 mensen aanwezig. Of men in die tijd nog belangstelling voor kerk en prediking had!

Het is niet zo eenvoudig Kohlbrugge's prediking te typeren. Dr. J. van Lonkhuyzen schreef daarover een uitstekend proefschrift, maar bezag zijn prediking helaas door een Kuyperiaanse bril. Kohlbrugge was veel meer dan Kuyper een complexe denker. Verschillende motieven klinken in zijn geschriften door. Hij was afkomstig uit de hersteld evangelisch lutherse kring, een orthodoxe groep, die zich in 1791 van de toenmaals vrijzinnige lutherse gemeente van Amsterdam had afgescheiden en haar vertakkingen ook elders in den lande had. Later ging hij echter bewust over tot de Hervormde Kerk. Kohlbrugge is ongetwijfeld als een gereformeerd prediker te typeren, maar iets van het bij Luther en de lutheranen zo typerende spreken over de rechtvaardiging door het geloof is hem heel zijn leven bij gebleven. En voorts ligt over zijn werk de gloed en de warmte van de stichtelijke schrijvers van de Nadere Reformatie. Eén ding is zeker: deze man is bijzonder gegrepen geweest door de verlossende en vrijspreekende kracht van het Evangelie der vrije genade en heeft dat op een gans bijzondere manier verkondigd. En het is dan ook geen wonder dat hij bijzondere liefde voor de Catechismus had. In de vorige eeuw heeft Gooszen trachten te bewijzen dat de Catechismus tot een z.g. tertium genus van de reformatie zou behoren. Naast Calvijn en Luther zou er zich een derde reformatische stroming hebben gevormd die vooral in ons land aanhang kreeg en die liep over de lijn Zwingli-Bullinger (de reformator van Zurich na Zwingli) en de Catechismus. Nu is dat bestaan van een afzonderlijke reformatische stroming wel voldoende weerlegd, maar zoals het vaker bij zulke „ontdekkingen” gaat,

enige grond van waarheid was er in Gooszen's beschouwingen wel. We hebben in de Catechismus niet met een „tertium genus”, wel met een bepaalde nuancering van de Reformatie te doen. Ursinus en Olevianus, die beiden met hart en ziel door de Reformatie van Calvijn gegrepen waren, hebben toch ook getracht in hun werk iets neer te leggen van de gloed en de warmte van de lutheranen, die zij ook van nabij hadden leren kennen. En in de zondagen over de sacramenten zijn zij hun lutherse broeders zo dicht mogelijk genaderd. De Geneefse en de Wittenbergse reformatie waren nog niet zo tegenover elkaar uitgekristalliseerd dat dat niet mogelijk was. En zodoende hebben wij in de Catechismus een geschrift ontvangen, dat de grondgedachten van Calvijn uitnemend vertolkt maar het doet in een vormgeving en expressie die hier en daar aan Luther en Melancton en hun geschriften herinnert. Geen wonder, dat bij een man als Kohlbrugge een diepe liefde voor de Catechismus leefde. Hij voelde zich in haar klimaat uitnemend thuis. Klugkist Hesse vertelt in zijn boek over Kohlbrugge hoe men hem op zijn sterfbed nog hoorde roepen: „Der Heidelberger, der einfältige Heidelberger! Haltet daran fest, Kinder! 4)”.

We bezitten van Kohlbrugge zelf een aantal Catechismuspreken, maar vooral zijn „Vragen en antwoorden tot opheldering en bevestiging van den Heidelbergischen Catechismus” is belangrijk. Het boekje dat ik bezit is uit 1930 en een zevende herziene druk. Het werd dus blijkbaar nog tot voor kort gebruikt. Hoewel het vanwege zijn stijl verouderd is en wij hier en daar ook tegen zijn inhoud bezwaar hebben, blijft het toch zeer de moeite waard als kenbron voor Kohlbrugge's visie op de Catechismus en als staal van zijn denken. Het bestek van dit artikel laat niet toe er veel uit te citeren. Een enkele staal volge, waaruit het uitermate praktisch benaderen van dit leerboek door Kohlbrugge blijkt en ook zijn originaliteit als geloofsdenker. Het boekje bevat een reeks vragen en antwoorden, die hij telkens — tezamen met veel en interessant Schriftbewijs — naast de vragen en antwoorden van de Catechismus liet afdrukken:

Bij vraag en antwoord 1: Vr. Hoe lang hebt gij over de eerste vraag en het eerste antwoord van den Catechismus te leeren?

Antw. Mijn geheele leven lang.

Bij zondag 2, als staal van Kohlbrugge's bijbrengen van ellendekennis:

Vr. Waarom vraagt de Catechismus: „Kunt gij dit alles volkomenlijk houden?”

Antw. Omdat wij meenen, dat, als wij ons best hebben gedaan, God het toch zoo nauw niet nemen zal, en dat, als wij negen geboden gehouden hebben, God ons het tiende wel schenken mag.

Bij zondag 7 spreekt Kohlbrugge over de verkiezing. Hij handhaaft die krachtig, maar hij spreekt er niet abstract-speculatief over maar pastoraal en tot grote troost der gelovigen.

Vr. Kan dan de mensch niet zalig worden, als hij wil?

Antw. Neen, dat hangt alleen af van Gods wil en ontferming.

En over de verkiezing in Christus:

Vr. Hoe kan ik weten, of ik ook in dit boek (des levens) sta opgeschreven?

Antw. Vraag uzelfen af: „In wiens Naam ben ik gedoopt?” — Hoor des Heren woord: „Ga in door de enge poort”. Laat uw eerste zorg zijn, om Christus deelach-

tig te worden; Die is de Eerst-Uitverkorene. Hoor Hem zeggen: „Die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen”. In Hem staat uwe verkiezing vast, en van Hem staat geschreven: „Hij zal Zich over Zijne ellendigen ontfermen”, en: „Ik zal zien op den arme en verslagene van Geest, en die voor Mijn Woord beeft”.

En wat betreft het verzet van ons hoogmoedig hart tegen de verkiezing:

Vr. Waarop hebt gij bij de duizenden goddelooze tegenwerpingen tegen Gods voorverordineering onverwrikt te letten?

Antw. Op mijn eigene doemwaardigheid, onwaardigheid en volslagene onmacht; op de soevereiniteit en vrijheid van dien God, Die den persoon niet aanziet; en op het bloed des Lams, dat zonder onderscheid of aanneming des persoons de zonde wegdraagt van elkeen, die zonde heeft, en die op dit Lam, naar den wil van God, zijne zonde legt.

Prachtig is ook zijn evangelische toelichting op de betekenis van de doop, die hij naar zijn inhoud neemt:

Vr. Wat troost u derhalve de heilige Doop?

Antw. Dat ik in denzelven op Gods koninklijken, Vaderlijken en zaligmakenden Naam, ook in Zijn Boek des levens ben opgeteekend met al mijne schulden, zonden en nooden; en dat ik dus eenen rijken God en genadigen Vader in den hemel heb.

Kohlbrugge was een origineel man en hij kon de dingen merkwaardig zeggen. Beroomd is zijn eerste toelichtende vraag en antwoord op zondag 32, het stuk der dankbaarheid:

Vr. Wat is het dankbaarste schepsel Gods?

Antw. De hond.

En als men zich afvraagt, wat hij daar nu eigenlijk mee bedoelt, geeft de volgende vraag en antwoord daar licht op:

Vr. Waarin zal dan uwe dankbaarheid bestaan?

Antw. Dáárin, dat ik bij de genade blijf, gelijk de hond bij zijnen meester, en mij altijd weder opnieuw tot deze genade begeef om genade, en dus bij de verlossing, met welke ik om niet verlost ben, blijf en volhard. De hond kruipt juist dan het meest naar zijnen meester toe, wanneer hij slagen van hem krijgt.

Er zijn verschillende punten, waarop de traditionele gereformeerde dogmatiek en Kohlbrugge divergeren, maar het meest bekend is wel zijn eigen standpunt inzake de heiligmaking en de dankbaarheid, zoals dat in de twee laatste geciteerde vragen ten voeten uit voor ons staat. Kohlbrugge was een furieus tegenstander van het „moeten” in de leer der heiligmaking. De heiligmaking is vrucht van genade en bloe vanzelf in de mens op. Zo stelt hij de vraag:

Vr. Wat zegt gij dan van iemand, die denkt: ik moet en zal dit of dat goede werk doen, want zóó staat er geschreven?

Antw. Die wil God wat wijsmaken. — Hij, die een goed werk doet, doet het niet opdat God en mensen er kennis van dragen zouden, maar hij doet het vanzelf, want de liefde dringt hem.

Er is veel over gedebatteerd of Kohlbrugge antinomianist was, d.w.z. iemand, die de wet in het leven van de christen buiten werking stelde. Een feit is, dat hij ontzaglijk geijverd heeft tegen het oprichten van de wet in het leven van de christen. Maar niemand zal hem ten laste kunnen leggen, dat hij de zonde in haar Gode vijandig karakter niet scherp ontdekt heeft in zijn prediking. Alleen: hij doet het vanuit de genade. Hij schuift Christus niet ergens er tussen in de preek, maar zijn preken komen op uit Christus en het Evangelie, en van daaruit ontdekt hij de gemeen-

te aan haar zonden. Een aardig voorbeeld is te vinden in een preek over het achtste gebod. Hij noemt als voorbeeld Gehazi, die door een geschenk van Naáman aan te nemen de genade vertrapte en hij zegt: dat vindt men nu overal:

„En daar gaat men dan leenen en borgen en denkt aan geen terugbetalen. En wie heeft een hart om uit te leenen met de gedachte, daarvan niets terug te ontvangen? Of wie heeft daarbij deze gezindheid: „Geef mij het geld niet terug, God geeft het mij in dubbele mate weer”. Op het geld, op een gulden, ja, daarop ziet men. Maar Gods Woord, Gods zegen, het bloed van Jezus Christus, wie ziet daarop? Tenzij dan dat hij door het water en het vuur gedreven is, en zóó geleerd heeft het geld van harte te verachten en alleen op Gods zegen te zien.

Laban veranderde het loon van Jakob tienmaal. Wat heeft hij daaraan? Niets anders, dan dat God Jakob toch rijk maakt, en Laban daarentegen meer en meer verhardt, dat deze zijn kinderen, van welke hij zei dat hij ze liefhad en voor hen ijverde, verloor, te gelijk met zijn Godvruchtigen schoonzoon, en hij voortaan zonder Gods Woord, zonder licht en zonder troost was”.

Dit is een voor Kohlbrugge typerende passage. De zonde van de geldgierigheid wordt tot in de wortel ontdekt vanuit het Evangelie en de kwade gevolgen van de zonde worden aan de gemeente voorgehouden zó, dat de gemeente weer tot het vertrouwen op de genade wordt uitgedreven.

Kohlbrugge was daarbij bijzonder thuis in het Oude Testament en de oudtestamentische wortel-woorden en begrippen kende hij grondig. Hij was op een oudtestamentisch onderwerp gepromoveerd en heeft heel zijn leven het hebreuws grondig gelezen en bestudeerd. Men leze één van zijn preken over zondag 1 en hoe hij daarin het begrip „verlossen” vanuit de verschillende hebreuwsse grondwoorden toelicht! In het algemeen geldt van zijn prediking en zijn geschriften dat zij eerst op de lange duur en in voortgezette omgang hun geheim prijsgeven. Maar dan liggen er ook voor de Catechismusprediking schatten in verborgen.

Evengoed nu als Kuypers in de Catechismusliteratuur tot op de huidige dag te volgen is, zo is dat met Kohlbrugge het geval. Vooral in de Hervormde Kerk hebben veel predikanten in hem het geestelijk tegenwicht gezocht en vaak gevonden tegenover Kuypers en diens „E Voto”. Onder de ouderen noemen wij G. Oorthuys, die verschillende uitstekende boeken over de Catechismus schreef. Zeer bekend is zijn „De eeuwige jeugd van Heidelberg”, maar persoonlijk vinden wij zijn boekje over de zondagen 23 tot 33 nog beter 5). Daar staan voortreffelijke beschouwingen in over doop en avondmaal die ons als vrijgemaakten ook uit het hart gegrepen zijn. Deze mensen maakten met behulp van Kohlbrugge in de Hervormde Kerk naar twee kanten front. Zij bestreden enerzijds de subjectivistische richting, die de grond voor de zekerheid des geloofs zocht in kenmerken en gestalten en anderzijds Kuypers sacramentsleer van de verzegeling door het sacrament van aanwezige genade. Zij vielen terug op de belofte en hadden dat van Kohlbrugge en Calvijn geleerd.

Op het gebied van prekenbundels zijn de twee delen „Uit de Middagpreek” van H. J. de Groot in de pers onder ons de laatste tijd nogal eens genoemd. Ook De Groot is een Kohlbruggiaan in hart en nieren. En toch is hij ook geen slaafs navolger. Wie zijn preken leest — en ze behoren tot het beste wat in Nederland op dit gebied is gepresteerd — herkent heel vaak argumenten uit „E Voto”! Zo antidolerend als De Groot is, hij wist Kuypers goed en kritisch

te gebruiken. En voor zijn vele bijbelse voorbeelden was de prekenbundel van de oude Van Oosterzee zijn bron. In de preken van De Groot hebben we nu het tegenbeeld van de gemiddelde preek uit de Kuyperiaanse en soms ook uit de Schilderiaanse periode. In de eerste plaats tintelen ze van leven en humor (een element dat in gereformeerde preken vaak wordt gemist). En zonder een ogenblik ook maar on-dogmatisch of niet leerstellig gefundeerd te zijn, overheerst toch het didaktische element niet. Een onverdacht recensent als coll. Meijering in het Gezinsblad pleegt nog wel eens van prekenbundels uit onze kring te zeggen, dat het didaktisch element daarin nogal zwaar geaccentueerd is. Natuurlijk moet een preek onderwijzing bieden. Maar als dat onderricht niet levend en bijbels en gelóofsonderricht is, dan worden onze preken op de duur even saai als de Catechismuspreken waren van de oude Kuyperiaanse dominees. De Groot staat ook pastoraal midden in het leven van de gemeente en hij bedient daarin het Evangelie naar alle kanten. Ook de manier, waarop hij vanuit de tegenstelling tot de roomse leer der goede werken het Evangelie laat spreken is bijzonder verantwoord. In het algemeen geldt: men kan niet goed over de Catechismus preken als men niet voortdurend de Catechismus bezig ziet de leer der vrije genade tegenover Rome te handhaven en uit te werken. Om zo maar een voorbeeld van De Groots preekmethode te geven: in een preek over zondag 17 maakt hij als volgt duidelijk wat betekent dat Christus uit de dood is opgestaan, opdat Hij ons de gerechtigheid, die Hij ons door zijn dood verworven had, kon deelachtig maken:

„Zie! Zie! Daar gaat Hij achter Petrus aan. Die Hem verloochend had onder vloeken en zweren. Hij gaat hem zijn Paaschgeschenk eigenhandig brengen: dat het Leven leeft. Dat het volbrachte werk inderdaad volbracht is. Dat de zonde in het graf ligt. Dat des duivels aanklachten moeten verstommen.

En wederom: daar gaat Hij. Waarheen? Wel, Thomas opzoeken. Hem zijn Paaschgeschenk brengen. Dat de dood vernietigd is. Elke dood. Ook de dood des ongeloofs. Dat voor God alleen geldt het leven der schuldvergifenis. En dat het leven zoo sterk is, dat het zelfs den harten dood van Thomas' ongelooft dragen kan. Ja, dragen. Ja, verslinden.”

Ik denk ook aan de zondagen over de sacramenten. De Groot houdt geen betogen over de sacramenten. Hij laat de gemeente in zijn preken de sacramenten zien, ze vieren ze al mee in zijn preken, de vreugde over de genade Gods in doop en avondmaal straalt er in uit:

„Er is Avondmaalsbediening. — Wij treden het kerkgebouw binnen. **Net** zijn wij onder de groote toren deur, onder de orgelgalerij, de kerk binnengekomen — daar treft ons dat vreemd nu aandoende gezicht: een gedekte tafel, midden in het schip der kerk, vlak vóór den preekstoel. Zilveren borden daarop. Een groote schaal met, hoog opgestapeld, wittebrood, aan reepen gesneden. Een hooge zilveren tuitkan. Een vier-tal wijde zilveren bekers. — Wat móet dat? Is hier de christelijke gemeente uitgemeenterd als een burgergezin, dat zich gereedmaakt om te gaan middagmalen, straks etende en drinkende? — Zoo is het. — En **dat** dient nu óók, en zeer stellig, Gods heilig oogmerk. Hetgeen gewoonlijk **gehoord** wordt met het **oor**, dat wordt nu aanschouwd met het **oog**. — Ja, méér nog. — En dan komen nú te werk die zintuigen van lager orde: de **hand** zal de werkelijkheid der genadeprediking gaan aangrijpen. De **mond** zal het brood opnemen en verteren, en tot het inwendige van den eter doen in-

gaan. De reuk zal den zuiveren wijngeur op waarde schatten; zal ervan bekoord en gestreeld worden. — En, onder dit alles: onwrikbaar vast zal voor den avondmaalganger, het feit komen te staan van zijn schuldvergeving; zijn aanneming bij God; zijn huisgenoot-geworden-zijn bij de Hemelsche Majesteit. — Hier mogen wij wel wezenlijk denken aan dien triomfanten regel uit het Gezangvers:

dàt mag verlossing heeten."

Ziehier dit genre prediking op zijn best.

Als laatste uit deze traditie zou ik willen noemen de studie over de Catechismus, waar prof. Haitjema het vorig jaar ons mee verraste. Ik weet wel: Haitjema heeft onder ons geen goede naam. Dat dankt hij vooral aan zijn polemieken met Schilder in de twintiger jaren over Barth en de paradox. Men vergeet daarbij echter, dat hij later ook scherpe kritiek op Barth geoeffend heeft en dat nog doet (6). Hij is ook aanvankelijk te enthousiast over Barth geweest en niet voldoende kritisch. Er is ook meer, waarin wij het met hem niet eens zijn. Bovendien is hij vaak hinderlijk hervormd. En desondanks: ik zou willen dat zijn critici deze kommentaar op de Catechismus eens grondig bestudeerden. Hier hebben we te maken met de vrucht van een leven lang grondig studeren in de Catechismus en de reformatische theologie. Het is bevruchtend voor ons denken deze interpretatie van de Catechismus op hoog niveau en met vaak een bijzonder fijn en scherp vertolken van het Evangelie der vrije genade tegenover Rome en de moderne subjectivistische theologie, te bestuderen.

We houden op, al kunnen we de lust om door te gaan met dit onderwerp maar nauwelijks bedwingen. Welke dominee die van de Catechismus houdt en er met hart en ziel uit preekt, zal de oude Van Oosterzee niet toestemmen: „dat de uren, aan de behandeling van den Heidelbergischen Catechismus gewijd, onder de schoonste en nuttigste zijn te rekenen, op den gewijden leerstoel gesleten". Is het niet fijn gezegd in dat heerlijk plechtige negentiende eeuwse Nederlands? Van Oosterzee was een enthousiast preker uit de Catechismus. En hij had het in 1872 al goed begrepen, toen hij schreef:

„Indien op vele plaatsen in ons vaderland de namiddagkerken steeds spaarzamer bezocht, of eindelijk bij gemis van bezoekers geheel gesloten worden, waarlijk, de oorzaak is niet uitsluitend, niet voornamelijk zelfs bij de Gemeente te zoeken". (En ook dat hij), „die haar, naar de mate zijner gaven, opgewekt en met overtuiging verkondigt nog niet te duchten heeft, dat zijn stem geen weêrklank zou vinden".

Zelf heb ik het grote voorrecht gehad nu bijna twintig jaar in grote gemeenten over de Catechismus te mogen preken en ik heb het altijd met veel vreugde gedaan. Het volk houdt van de Catechismus als hij maar levend en vanuit de Schrift in de taal van onze tijd gepreekt wordt. Ik ben het geheel met collega Visee eens: lapmiddelen helpen niet om de Catechismusdienst in stand te houden. Dat hangt voor een groot deel af van de manier, waarop de dominees erover preken. Ik zou bij de voorbereiding van de Catechismuspreek beide tradities, die ik boven schetste, niet graag willen missen. Als vrijgemaakten hebben wij daarin veel voor op anderen. Wij staan onbevanger tegenover de Kuypertraditie dan vorige generaties. Wij kunnen het goede eruit waarden. Daar ligt ongetwijfeld in deze manier van benaderen van de Catechismus bij Kuyper en Schilder en anderen een grote kracht. Het is dezelfde kracht, die ook in onze zeventiende eeuwse theologie uit de bloeitijd te vinden is. Op de basis van Calvin heeft in ons land de gereformeerde theologie een geheel eigen type ontwikkeld,

het blijft ons aanspreken in die krachtige dogmatische manier waarop Kuyper en Schilder over zonde en schuld, raad Gods en raad des vredes, genade en Borgtocht van Christus schreven en theologiseerden. Het heeft ook in tal van termen en gedachtenwendingen van de Catechismus vorm gekregen. Maar zonder de levende en concrete geloofsvertolking, waarin Luther een meester was en die ook aan de Catechismus door Olevianus' arbeid concrete vorm gaf, is er het gevaar te vervallen in dogmatisme en constructief theologisch geredeneer. Voor dat gevaar hadden de mannen van de Nadere Reformatie in ons land een open oog. En studie van de Kohlbruggiaanse traditie kan ons helpen dat gevaar in onze preken te bezweren. Als vrijgemaakten hebben wij daarbij voor, dat wij ons congeniaal gevoelen aan het spreken van deze mannen over de belofte Gods, het verbond, de doop en het avondmaal. En als wij zo in onze prediking het beste van de gereformeerde traditie in ons land — en thans niet in louter kerkelijke zin — levend houden,

kan de Gereformeerde Kerk ook in de twintigste eeuw „volkskerk" zijn in de goede zin des woords. Als in onze preken blijft doorstralen, wat in dat alleraardigste versje, waar De Groot zijn preek over zondag 11 mee eindigt, kort is samengevat: Jezus' bloed en gerechtigheên, die zijn mijn sieraad; 'k heb anders geen. Daarmee zal ik vóór God bestaan, ook als aard' en hemel ten onder gaan.

Enschede.

R. H. Bremmer.

2) K. Groot, **Kohlbrugge en Kuyper in hun wederzijds contact**, Baarn, 1956.

3) „Alleen Comrie en later Kohlbrugge hebben dit volstrekke van Christus' plaatsbekleding in de borgstelling weer in al zijn diepte opgevat", **E. Voto**, I, blz. 432.

4) H. Klugkist Hesse, **Hermann Friedrich Kohlbrugge**, Barmen, 1935, S. 402.

5) G.. Oorthuys, **De sacramenten. Toelichting op de zondagen XXIII tot XXXIII van den Heidelbergischen Catechismus**, Nijkerk, 1948.

6) In **Calvinisme en Barthianisme** in **N.Th.T.**, 10de jaargang, 1955, blz. 92.

Blaise Pascal

II.

Bij de „Eenzamen van Port-Royal" 1)

Kort na de nacht van extase, begin 1655, vertrok Pascal voor enige tijd naar Port-Royal = Royal des Champs, een verlaten nonnenklooster niet ver van Parijs, waar enige vrome, geleerde mannen zich hadden verenigd tot gezamenlijk Bijbelonderzoek, en verder hun tijd besteedden aan het droogmaken van de moerassige bodem en de lotsverbetering der arme bevolking. Hier was de haard van het Jansenisme. De leider dezer „Eenzamen van Port-Royal" was l'Abbé de St. Cyran, vriend van de overleden professor in de theologie aan de Leuvense Universiteit — Cornelis Jansen uit Leerdam —, tevens bisschop van Yperen, die zijn gehele leven had besteed aan de bestudering van de werken van Augustinus. Aan zijn uitgebreid Latijns werk, vrucht van die levensarbeid, gaf hij de Latijnse auteursnaam Jansenius mee.

Ontzet over de steeds wassende invloed der Jezuïeten, die door hun leer van de vrije wil, maar niet minder door hun dubbele moraal de R.K. kerk ten verderve voerden, stelde hij tegenover hun leer die van de nog steeds in Rome geëerde kerkvader Augustinus in het licht, met zijn „knechtelijke wil" en strenge moraal. Zijn aanhangers, Jansenisten genaamd, vormden onder leiding van l'Abbé de St. Cyran, een kleine, maar sterke, uitstekend onderlegde groep, die de strijd met de Jezuïeten in woord en geschrift aanboden. Het was te voorzien dat ze, daar de Jezuïeten door hun slimme politiek overal de sleutelposities in handen hadden gekregen, het onderspit zouden delven.

De Jezuïeten antwoordden met een aanval op een zijfront. Ziehier hoe.

Op verzoek van ouders, die hun kinderen niet meer aan de Jezuïetenscholen durfden toe te vertrouwen, vormden ze klassen, die ze „Petites Ecoles", kleine scholen, noemden om te kennen te geven dat er slechts Lager Onderwijs werd gegeven, zodat de Jezuïeten geen concurrentie hadden te duchten. (Dit neemt niet weg, dat er sommige jongelui op het onderwijs aan de Universiteit werden voorbereid).

De volgende vergelijking laat zien, hoe weinig de Jezuïeten eigenlijk van de Jansenisten te vrezen hadden. De laatsten hebben hoogstens 50 leerlingen per jaar gehad en dat slechts gedurende zeer korte tijd; de Jezuïeten hadden alleen al in Parijs een col-

lège van 2.000 à 3.000 dag- en ± 500 kostleerlingen, terwijl ze op een gegeven ogenblik in Europa over 612 collèges, 157 pensionnaten en verscheidene Universiteiten beschikten. Toch waren de „Kleine Scholen" hun een doorn in het oog door de grote roep die er van uitging. De „Eenzamen" volgden n.l. een ander programma en andere opvoedingsmethoden dan de Jezuïeten. Deze laatsten, wiskunde en geschiedenis ongeveer verwaarlozend, beperkten zich voornamelijk tot Grieks en Latijn, waarbij grote aandacht werd besteed aan vorm en welluidendheid, niet aan de inhoud, daar angstvallig alles wat tot zelfstandige meningsvorming kon leiden, werd vermeden. De leerlingen moesten slechts tot trouwe volgelingen hunner geestesrichting worden opgevoed 1). Daarnaast kregen vormen en manieren een ruime plaats in het program. Om een beeld te geven van de wijze waarop met de godsdienst werd omgesprongen: tot in de 18e eeuw was het niet ongewoon dat de jongelui een serie gebeden als inzet voor hun spel gebruikten! Zo kon het gebeuren dat men bij een condiscipel twaalf, bij een ander vijf Ave Maria's te goed had.

Te Port-Royal werden niet alleen de beide Oude Talen onderwezen, maar ook grondig wiskunde, geschiedenis en de moedertaal, want de heren hadden de overtuiging dat, wilde men een publiek bereiken dat niet enkel uit geleerden bestond, men over een goede, heldere en pittige Franse stijl moest kunnen beschikken. Daarvoor stelde een der „Eenzamen" de eerste Franse grammatica op die ooit het licht heeft gezien. Nauwelijks behoeft gezegd dat de denkbeelden der in de klassen behandelde auteurs op principiële wijze werden belicht. Ter ere van Port-Royal moet vermeld, dat bij een reorganisatie van het onderwijs in de vorige eeuw in Frankrijk de desbetreffende minister grotendeels het programma der Jansenisten heeft overgenomen.

De Jezuïeten konden „de kleine scholen" dus luchten noch zien en grepen de eerste de beste gelegenheid aan voor een aanval.

Aan een hertog, die zijn kleindochter naar Port-Royal had gezonden, werd om dié reden na de biecht de absolutie geweigerd, tenzij hij alle contact met Port-Royal verbrak en zijn kleindochter thuis haalde.

Een der „Eenzamen", leraar aan de Universiteit van Parijs, de „grote" Arnauld, zoals men hem noemde ter onderscheiding

Onder de regenboog

VI. (slot)

van de andere leden dezer uitgebreide en zeer bekende familie, gaf toen een vlugschrift uit tegen de Jezuïeten, later nog een tweede, maar aangezien hij niet over een vlotte stijl beschikte die ook niet-theologen aansprak, werkten deze niets uit. Toen was het dat men de pas aangekomen Pascal vroeg „iets te doen, daar hij jong was”.

Van januari 1656 tot maart 1657 publiceerde deze daarop anoniem en in het geheim 18 brieven tegen de Jezuïeten, de scherpste aanval die ooit op hun leer en leven is gericht. Ze werden dan ook onmiddellijk op de index geplaatst. De Jezuïeten beantwoordden deze aanklacht door een hernieuwd bevel tot ondertekening van bovengenoemd formulier. Hoewel de Jansenisten bij hoog en bij laag beweerden dat deze stellingen niet in de Augustinus voorkwamen (een geestig heer, aan wie Lodewijk XIV had opgedragen ze op te zoeken, beweerde dat ze zich incognito in het boek bevonden) de formulieren moesten getekend. Maar reeds werden de „Heren” uit Port-Royal verdreven, alle nonnen uit Port-Royal te Parijs naar elders overgeplaatst, de graven geschonden, en ten slotte het gehele klooster op bevel des Konings, wiens biechtvader een Jezuïet was, in 1710 met de grond gelijk gemaakt.

In 1764 werd de Jezuïetenorde, als staatsgevaarlijk uit Frankrijk gebannen....!

Intussen verergerde de gezondheidstoestand van Pascal ten zeerste. Eén welomschreven doel stond hem nog voor ogen: het schrijven van een verdediging van de Christelijke godsdienst. Daartoe verzamelde hij in zijn maandenlange zware lijden een reeks gedachten, neergeschreven op losse, vaak min of meer gefatsoeneerde, soms op afgescheurde stukjes papier. God heeft hem echter niet vergund hiermede een boek op te bouwen. Wel heeft hij voor enkele vrienden het plan voor dit werk uiteengezet; maar de beide verslaggevers van de voordracht verschillen te zeer in de weergave daarvan, dan dat het voor het nageslacht vast staat.

Velen hebben, aan de hand der losse gedachten hun krachten beproefd op een logische constructie der Apologie. Deze arbeid werd zeer bemoeilijkt doordat de Pensées, soms wel, soms ook niet uitgewerkt, meestal de eigen gedachten van Pascal weergeven, maar ook soms beschouwd moeten worden als bestrijdingen die hij zijn tegenstanders in de mond legt. Zes zeer uiteenlopende plannen zijn in de loop der tijden gepubliceerd, tot een lector van de Universiteit van Parijs, Léon Brunschvicg, de hoogste graad van zekerheid heeft bereikt in 1897. Zijn rangschikking der fragmenten wordt als definitief beschouwd, ofschoon ook voor hem vele vragen resten.

Deze, op folio-vellen bevestigde stukjes papier, vormen een der ontroerendste schatten der manuscripten-afdeling van de Nationale Bibliotheek te Parijs.

¹⁾ uitspreken: Porwajal

²⁾ Zie M. van Tuyl van Serooskerken, „De kleine Scholen van Port-Royal”.

Attentie,

leden van de persvereniging Opbouw

Geeft uw adreswijziging op bij het adres
secr.-penningm.:

Van Lijnden van Sandenburglaan 16, Utrecht.

Uit de besproken pericoop van Gen. bleek ons, dat de Here zijn gaven schenkt in zijn liefde, opdat de mensheid daarin zijn liefde zou ervaren en zich voor zijn aangezicht zou verblijden, Hem in wederliefde zou aanhangen en zijn gaven recht zou gebruiken.

De ongelovigen zien dat helaas niet. Maar Gods kinderen hebben het zo leren zien van uit het kruis, waarin Gods liefde tot zijn hoogtepunt en volheid gekomen is. Zij juichen over het leven, de levensbescherming en al de goede gaven, die zij van de Here hun God ontvangen. De ongelovigen zuchten in donkere wanhoop: „Bestond ik maar niet”. Maar zij juichen: „Ik ben zo blij, dat ik leef”. In hun bestaan, in hun eten en drinken, in hun levensbescherming, in de bedeling van het recht door de overheid ervaren zij de liefde Gods.

Wij komen tenslotte tot de Graaf. Hij acht Gods gunst de achtergrond en het beheersend motief van al het geschapene. Het bestaan der wereld is slechts mogelijk door Gods gunst over de mens. Of beter: Vóór de val door het verbond van Gods gunst met Adam, het hoofd der mensheid en haar concentratiepunt en na de val door het verbond van Gods genade met de Christus. De wereld bestaat slechts als kosmos door de universele zegen, welke in Christus als Hoofd van het genadeverbond ligt. De ongelovigen zijn tot een zekere cultuur in staat uit de kracht van de wortel, Christus. In het goede (afgezien van de motieven der ongelovigen) is de kracht van de Christus te herkennen. Omdat God de kracht van de Christus er in kent, kunnen de werken der ongelovigen, afgedacht van de motieven, Hem welbehagelijk zijn.

Wij kunnen er niet aan denken het gehele gedachtencomplex van de Graaf te beoordelen. Dat hebben wij met de gedachten van Kuyper en Schilder ook niet gedaan. Wij achten ons er ook niet toe in staat. Wij geven slechts enkele opmerkingen over zaken, die in verband staan met wat wij in Gen. vonden.

Belangrijk is, dat de Graaf Gods gunst de achtergrond en het beheersend motief van al het geschapene acht. Dat uitgangspunt komt heel dicht bij wat wij in Gen. vonden. Alleen wilden wij liever van Gods liefde spreken.

Nu kan men critiek oefenen op het Schriftbewijs van de Graaf, maar m.n. in zijn beroep op Joh. 1 : 4 („In het Woord was leven en het leven was het licht der mensen”) heeft hij op het beslissende punt, dunkt ons, toch goed gezien. Wij hebben in ons 2e art. laten zien, hoe hij betoogd heeft, dat Joh. 1 ons leert, dat de mens alleen door het eeuwige Woord het leven heeft en dit leven het licht der mensen is en dat met „leven” hier slechts bedoeld kan zijn „leven in de gemeenschap met God”.

Om de juistheid van dit oordeel van de Graaf in te zien, is het nodig even nader op de proloog van Joh. in te gaan.

Vaak is de vraag gesteld, waarom God de Zoon in Joh. 1 „het Woord” genoemd wordt. Om een antwoord op deze vraag te vinden, kunnen wij het beste uitgaan van de woorden, die wij zelf spreken. In onze woorden maken wij ons bekend en krijgen onze gedachten een gestalte buiten ons. Zo is in zekere zin ons innerlijk buiten ons in ons gesproken woord.

Een overeenkomstig nauwe band is er in zekere zin tussen de Vader en het Woord. God heeft zich in het eeuwige Woord gegeven en bekend gemaakt, zodat het Woord God zelf was en toch van Hem onderscheiden was. Het was Gods Openbaarder.

Dat Woord was bij God. Eewig. In volle liefdesgemeenschap. God gaf zich in, door en aan het eeuwige Woord en vond zijn goddelijke vreugde daarin. Zo kon het eeuwige Woord ook God openbaren.

Dat Woord was ook zelf God en even heerlijk en heilig als God.

Ons leven komt nu uit de handen van dat eeuwige Woord, dat te prijzen is in der eeuwigheid.

In dat Woord was leven of (zoals wij menen, dat men ook vertalen mag) het leven. Dat leven was het licht der mensen. Daardoor was er inzicht, vreugde, heil en geluk.

Maar hoe kan het leven of een volheid van leven in het eeuwige Woord, Gods Openbaarder, de vreugde en het geluk der mensen zijn? Wij kunnen slechts één antwoord daarop vinden, dunkt ons, uit het tekstverband. Doordat het Woord dat leven aan de mensen meedeelde in hun schepping. Over die schepping van de mens door het Woord is immers net in het voorgaande vers gesproken: „Alle dingen zijn door het Woord geworden.” Geschapen door het eeuwige Woord waarin een volheid van leven is, leeft de mens. En dat leven, dat in het Woord is en door het Woord in hem, is hem ten licht.

Dat leven, dat de mens ontving van het Woord, is niet alleen maar een bestaan zonder meer. Want „alleen maar bestaan” is een abstractie. En in de 2e plaats kan daarvan niet gezegd worden dat het het licht der mensen is. Leven moet hier zijn leven in Gods gemeenschap, gelijk het eeuwige Woord ons dat door zijn schepping geschonken heeft.

Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn, dat wij ons voor een zeer groot deel kunnen vinden in het beroep dat de Graaf op Joh. 1 doet ter adstructie van zijn uitgangspunt.

Ook weerspreekt deze verklaring van Joh. 1 niet wat wij in Gen. vonden. Ook na de val blijft immers volgens Joh. 1 het licht van Woord schijnen. God bleef zich in en door dat Woord, zijn Openbaarder, uitstreken naar deze wereld, totdat Hij al zijn liefde in en door het eeuwige Woord openbaarde door de vleeswording van dat Woord.

Verder zegt de Graaf, dat Gods genade na de val opnieuw is ingezet en dat deze genade, genade in Christus moet zijn, omdat buiten Christus de genade alle rechtsgrond mist.

Wij spraken steeds van de liefde Gods. O.i. hoeft men niet te zeggen, dat die liefde opnieuw werd ingezet. De Here bleef ondanks de val zijn handen in liefde naar de mensheid uitstreken. Zijn liefde bleef doorgaan. Ook zouden wij willen vragen of men ook persé van deze liefde Gods moet zeggen, dat zij slechts in Christus kan zijn omdat zij buiten Christus alle rechtsgrond mist. Wellicht is het vooral op dit punt belangrijk, dat wij niet van genade maar van liefde spraken. Heeft Gods liefde niet haar grond in zich zelf? Is zij niet de beweegreden van God voor de zending van de Zoon in wiens kruis God zijn liefde tot haar hoogtepunt en volheid liet komen, Johannes 3 : 15?

We willen niet ontkennen, dat het sedert de zondeval Gods voornemen was zijn liefde ten volle in de Christus te openbaren en dat Hij naar die hoogste openbaring van zijn liefde in de Christus heenwerkte. Ook zouden wij niet willen bestrijden, dat deze liefde vandaag pas wordt verstaan door de verkondiging van het Evangelie van de Christus. Tevens moet, om niet in Coccejaanse wateren verzeild te raken, vastgehouden worden, dat God de gelovigen voor Christus' geboorte vergeving schonk om

het bloed van Christus, dat later zou gestort worden. Men hoeft immers niet na Christus' lijden en sterven te leven om vergeving der zonden te ontvangen. In het kruis ligt alle heil voor alle tijden besloten.

En toch vragen wij ons af of, wat God later in de Christus gedaan heeft, zo moet worden terug geprojecteerd naar het begin en of, indien men het zo stelt als de Graaf het deed, de historische gang van Gods liefde in zijn heilswerken voldoende in rekening is gebracht. Er zouden nog meer vragen te stellen zijn. Bv. over het concentratiepunt en Christus als Hoofd des verbonds. Ook is het een vraag of de Graaf niet te veel afleidt uit Rom. 5 en 1 Kor. 15 als hij over het concentratiepunt spreekt.

Men ziet: tegenover verschillende punten bij de Graaf staan wij wat huiverig. Wij stemmen toe, dat wij met deze vragen niet zijn klaar gekomen. Wellicht zijn er anderen, die daar meer licht over ontsteken kunnen. Maar wij vrezen, ondanks vele goede elementen in het denken van de Graaf, iets kunstmatig en constructiefs in zijn opvattingen.

Tenslotte moge hier nog een korte samenvatting en uitwerking op bepaalde punten volgen van wat wij in Gen. 8 en 9 vonden: Na de val zette Gods liefde zich door. De Here bleef de mens zijn goede gaven schenken. Hij stelde hem aan zijn zijde en legde hem de heilige oorlog op tegenover de Satan. Dat is van fundamentele betekenis voor de ganse mensheid. De Here bleef de mensheid zoeken. In en na de zondvloed. Hij bleef zijn liefde schenken in de belofte de aarde niet meer te verwoesten door een zondvloed en Hij beloofde daarom de vaste regelmaat van dag en nacht, winter en zomer en de bescherming van het leven van de mens tegenover de dieren en de medemens.

Nóg blijft de Here aan heel de mensheid in haar bestaan, in de heilige oorlog, die haar is opgelegd en in de gaven van het zgn. Noachietisch verbond, zijn liefde en wil ten leven schenken. Helaas misbruikt een groot deel der mensheid die gaven en de liefde Gods daarin geschonken, in zelfdienst en andere afgoderij.

Maar de Here heeft nog meer gedaan. Hij heeft zijn Zoon in het vlees gezonden, opdat deze uit de mensheid zou oprijzen hoger dan al het volk en de heilige oorlog zou aanvaarden en verzoenend en baanbrekend zou voorgaan naar de toekomst, die God de mensheid schenken wil. Hém moet de mensheid nu horen. Hém moet zij volgen. Hij heeft de schuld betaald, de Satan overwonnen en het leven verworven. In zijn triumpf mogen allen, die met Hem één geworden zijn door het geloof, delen. Heel de mensheid moet nu opgeroepen worden die liefde Gods in de Christus te aanvaarden en uit wat de Christus gedaan heeft, te leven.

Door de Christus gaat pas recht het licht op over Gods liefde in de gave en continuering van het leven en in de geschenken van het zgn. Noachietisch verbond. De gelovigen in Christus Jezus leren pas recht de liefde Gods erkennen. Zij zien die stralen over hun leven, al de dag. Zo dikwijls als en in zoverre zij uit het geloof leven. Want alleen door en in het geloof gaat Gods liefde voor hen open.

Oegstgeest.

R. Brands.

Door een abuis ter drukkerij is dit stuk te laat geplaatst.

De wet van het geweld is dat de zwakken uitgeroemd moeten worden.

De wet van God is dat wij een waakzaam oog over de zwakken zullen houden.

Een boodschap van Prof. Holwerda

I.

Wat was de vrijmaking?

In de laatste maanden vóór zijn heengaan hield Prof. Holwerda, evenals Prof. Schilder, zich intensief bezig met de interne verhoudingen in de vrijgemaakte kerken. In de vele gesprekken die ik met hen voerde, kwam dat steeds weer naar voren. En wat hen daarbij vervulde was onrust. Ze ontdekten verschijnselen die hen met veel zorg vervulden. Met hun scherpe blik zagen zij, eerder dan anderen, dat hier en daar een geest van hoogheid, hardheid, zelfverzekerdheid, intellectualisme, en in onlosmakelijk verband daarmee van wantrouwen en van zich tegen elkaar afzetten openbaar werd. En ze beseften dat als deze geest doorwerkte de zegen des Heren zou worden verspeeld en de kerken die zich hadden vrijgemaakt van sektarische tendenzen zelf met volle zeilen de troebele wateren van de sekte zouden invaren.

Prof. Schilder heeft zijn bewogen waarschuwing tegen dit gevaar laten horen in zijn laatste Schooldagrede: Zelus of zeloten. Prof. Holwerda sprak wat zijn ziel in dit opzicht ontroerde uit in een paar preken, die hij in de tijd vlak voor zijn sterven op verschillende plaatsen hield. Wij willen uit die preken het een en ander citeren. Ze hebben aan aktualiteit nog niets ingeboet.

***

De eerste preek heeft tot tekst Matth. 18 : 1-6, het woord dat Christus tot zijn discipelen sprak als reactie op hun vraag wie van hen de grootste was in het Koninkrijk der hemelen.

Prof. Holwerda wijst er in deze preek op, dat de discipelen zich met die vraag blijkbaar reeds langer hadden beziggehouden. Zij waren er diep van overtuigd dat ze met hun twaalven een bijzondere groep vormden rondom Jezus. Als het koninkrijk van de Messias kwam dan waren zij natuurlijk ná Jezus de éérsten. Dat sprak van zelf. Dat was buiten discussie. Zij zouden de élite vormen van het komende rijk. Maar wat hen bezig hield was de vraag wie nu in hun kring nummer één was. „Ze hadden zo bij zichzelf eens overwogen ieders staat van dienst, zijn ijver, zijn trouw, zijn bekwaamheid, zijn gaven. En in welke volgorde zouden nu straks de eerste twaalf zetels in het koninkrijk worden ingenomen? In welke rangorde behoorden ze te zitten? En hoe gaat dat? Ieder vond eigenlijk, dat hijzelf aanspraken kon maken op de eerste plaats, en de anderen pas ná hem kwamen. Vandaar dan ook die ruzie onderweg: het was een gedrang om de eerste plaats, en niet één dacht eraan zich door de ander te laten verdringen naar een lager plaatsje”.

Deze twist over de plaats van de minister-president van het koninkrijk der hemelen biedt een weinig verheffend schouwspel. Maar — de discipelen waren opgegroeid in een klimaat waarin deze vraag met verbeterheid werd gesteld. In de verworven Joodse kerk werd men verteerd door naijver. Ieder werkte met de ellebogen om vooruit te komen. De massa werd veracht. De leidende figuren vormden om zo te zeggen een rijk dat tegen zichzelf verdeeld was: „Ja, vroeger, toen de Farizeeën nog de leiding hadden, hadden de discipelen geen reden om te twisten. Toen behoorden zijzelf immers tot de verachte schare, en ze kwamen eenvoudig niet in aanmerking voor de eerste plaats. Maar sinds zij door de Christus werden uitverkoren tot het apostolaat, sinds ze door Hem uit de massa waren gepromoveerd, zijn ze zich gaan voelen: en nu wordt het ook onder deze nieuwbakken leiders een brandend vraagstuk, wie de eerste was. Het koninkrijk der hemelen, dat betekende voor hen: glorie en eer en een troon. En het was maar de vraag hoe je je van de eerste plaats kon verzekeren. Over die kwestie hadden ze, zoals gezegd, onderweg gebakkeleid. En omdat ze er niet uit konden komen, en ze tóch een antwoord wilden hebben, leggen ze nu die vraag voor aan Christus. Wie van ons is, op grond van zijn staat van dienst, nu toch wel de eerste in het koninkrijk der hemelen?”

***

Het antwoord dat Christus op deze vraag aan zijn discipelen gaf was een geweldige ontuchttering!

Natuurlijk wist Christus precies wat iedere discipel waard was. En natuurlijk had hij ieder een „cijfer” kunnen geven. Maar dat deed hij niet. Nee, Hij riep een kind dat daar was, zette dat in de kring van zijn discipelen, keek ze toen allemaal aan en zwoer een eed! Deze: Voorwaar, Ik zeg U, als gij niet allemaal verandert en wordt gelijk de kinderkens, ge zult vast en zeker het koninkrijk der hemelen niet binnengaan!

Dit zei Jezus onder ede tegen mensen die allemaal volkomen zeker waren van hun zaak. Het stond voor hen onwrikbaar vast dat ze allen het koninkrijk zouden binnengaan. Wat dat betreft was er onder hen geen zweem van twij-

fel! Zij hielden zich alleen bezig met de vraag of ze zetelnummer 1 of 2 of 3 zouden bezetten!

En zie nu bezweert Christus hun: de vraag is niet welke plaats ge aan mijn tafel zult innemen! Neen, de vraag is of ge wel ooit in mijn rijk zult worden binnengelaten! „Ge zijt er zo zeker van, dat uw voeten staan op de rechte weg, en dat ge allen op die weg vooraan staat. Maar Ik zeg u: de voeten van u allen staan op de verkeerde weg. En als gij, Johannes, Jacobus, Filippus en wie er hier maar meer zijn, — Ik zweer u als gij niet stuk voor stuk rechtsomkeerd maakt en op uw schreden terugkomt, ge gaat vast en zeker niet binnen: Gij maakt u druk over het recht op de eerste plaats? Mensen, wat bezielt u! **Uw kans op de allerlaatste plaats is in geding!** En die kans op de laagste plaats is verkeken, als ge u niet bekeert! Ieder kan zijn vermeende staat van dienst wel opbergen, want uw aller zaligheid is in gevaar. Maakt er u liever eens druk over, of ge nog wel binnenkomt. Want als ge niet radicaal verandert, en niet haastig de weg teruggaat, dan is het voor u allen een verloren zaak. Twistend over het recht op de eerste plaats hebt ge de toelating op de laatste plaats verspeeld. Ik zweer het u: zó komt ge niet binnen. Wat u ontbreekt, u die allemaal zo ijverig en trouw en bekwaam u noemt? Gij zijt niet als de kinderkens. En alleen voor de kinderkens is het koninkrijk der hemelen”.

Dat was een verpletterende boodschap van Christus aan zijn discipelen! Want hij laat een herinneringwekkende werkelijkheid aan hen zien. Hij laat namelijk zien, „dat ge meent vooraan te staan en aanspraken te hebben op de eerste plaats. Terwijl God u uitsluit, omdat ge niet als de kinderkens geworden zijt”.

***

Als Christus zegt dat zijn discipelen moeten worden als de kinderkens komt natuurlijk de vraag op: wat is het typerende van de kinderen? Waarin verschillen ze van de volwassenen? In welk opzicht moesten die volwassenen volgens het bevel van Christus worden als de kinderen?

Zeker niet hierin dat ze even verlegen en schuchter moesten worden als dat kind dat daar bij de Heiland stond. Het was immers best mogelijk dat dat kind helemaal niet verlegen was! En het gaat Christus zeker ook niet om de „onschuld” van de kinderen. Want de Heilige Schrift leert nadrukkelijk dat de kinderen helemaal niet onschuldig zijn!

Neen, Christus heeft op wat anders het oog. „Wat is het karakteristieke van de kinderen? Wel, heel eenvoudig en zonder meer dit, dat ze klein zijn en nog niets kunnen presteren. Ze verdienen hun boterham nog niet, maar ze krijgen die simpel van vader, omdat ze zijn kinderen zijn. U weet dat toch wel: als ge met uw gezin aan tafel zit, dan krijgen ze allemaal hun boterham. Maar een jochie van vier kan niet zeggen, dat hij een extra schep suiker heeft verdiend, en een dochttertje, dat pas naar school gaat, kan niet verkondigen dat ze recht heeft op een grote plak kaas. Ze eten niet omdat ze verdienen, doch enkel vanwege de liefde van de vader.

Zo is het nu ook in het koninkrijk der hemelen. Want toen Jezus dat kind in de kring riep, zoals Hij ook bij andere gelegenheden de kinderen de handen oplegde en ze zegende, toen was dat niet maar een gebaar van een kindervriend of vriendelijkheid van iemand, die erg op kinderen is gesteld, maar toen riep Hij ze tot het koninkrijk. Derzulken is het koninkrijk der hemelen. Verdient hebben ze niets, maar ze ontvingen het koninkrijk zonder enig eigen werk, alléén door genade. Waarom kan het koninkrijk voor de kinderen zijn? Omdat de ingang niet afhankelijk is van ons werken, doch alleen van de aanneming des Vaders. Anders hadden kinderen geen enkele kans om zalig te worden. Maar nu het koninkrijk komt alleen door het geweld der genade, en er rechtvaardig is zonder de werken, nu staat het ook voor kinderen open. En nu spelen de werken hier nimmer meer een rol: er behoeft niet meer verdiend te worden. De ingang is losgemaakt van de werken. Voor iedereen, ook voor de groten. Ook de volwassenen gaan binnen, en worden om niet gerechtvaardigd, zonder de werken der wet”.

***

Wie dit heeft verstaan ziet de zonde van die twistende discipelen levensgroot. Ze leefden volkomen buiten de stijl van het koninkrijk Gods. Heel hun houding werd bepaald door de idee dat ze rechten konden laten gelden. Rechten op en in het koninkrijk! Zij „meenden dat ze allen, gezien hun staat van dienst, aanspraken konden laten gelden. De één zei: ik heb dit gepresteerd, nummer twee noemde weer wat anders. Maar ze spraken allemaal als rechthebbenden, als mensen die aanspraken konden laten gelden op een plaatsje vooraan. En daarmee hebben ze het koninkrijk der hemelen als koninkrijk van genade verloochend. En als ze zich daarvan niet bekeren, dan zullen ze vast en

zeker niet binnengaan. Want alleen wie zichzelf vernedert, wie zich klein maakt en klein voelt zoals een kind klein is, die gaat het koninkrijk der hemelen binnen, en die zal daar groot genoemd worden. Want hier wordt nu eenmaal alleen maar gemeten met de maatstaf der genade, en nooit met die der werken. Juist omdat het koninkrijk der hemelen er is voor de kinderen — derzülken is het koninkrijk der hemelen zegt Jezus elders —, juist daarom is er geen andere toegangsweg dan die welke kinderen betreden: **geen andere weg dan die van het afzien van eigen verdiensten en prestaties, geen andere weg dan het afleggen van alle hooggevoelendheid en het laten varen van alle aanspraken en eerzucht.** En zodra we twisten gaan als rechthebbers over de plaatsen vooraan, zijn we dwazen, want we komen niet eens binnen, laat staan dat we vooraan zouden komen te zitten."

* * *

Waar het nu in de vrijmaking ten diepste omging kan ons uit dit woord van Christus duidelijk worden. Er was door de synoden gezegd: de kinderen worden op dezelfde wijze zalig als de volwassenen. Die komen er langs de weg van wedergeboorte en geloof. En daarom moeten we bij de kinderen ook die wedergeboorte en dat geloof veronderstellen. Daartegenover hebben wij in de vrijmaking precies het tegenovergestelde mogen vasthouden. Namelijk dat de volwassenen er net zo komen als de kinderen! Juist omdat dat ingaan in het rijk een kwestie is van louter genade. Een zaak uitsluitend en alleen van genadige roeping en aanneming door de Vader. Het ging in de vrijmaking niet maar om een theoretisch-orthodox zinnetje over de plaats van de kinderen in het verbond. Neen „we hebben toen van onszelf iets beleden, iets dat heel diep ingrijpt in de praktijk van ons christelijk leven. Ik ben soms bang, dat we menen dat het ging om een enkel formuletje, theoretisch dogmatisch, over de plaats van de kinderen in de kerk. Maar ge moet dat zien: we hebben met die belijdenis onszelf vastgelegd, onszelf gebonden. Het was niet maar negatief de valse binding der synodale leer afwijzen, omdat we het met hun „beschouwing" niet eens waren: maar het was **positief** de binding aan het koninkrijk der hemelen aangaan, en de binding aan de wet van het koninkrijk. Deze wet: dat nu het koninkrijk der hemelen er is voor de kinderen, niemand binnenkomt dan alleen hij, die wordt gelijk de kinderkens, die zichzelf vernedert tot het plan waarop alle babies staan, en die daarom aflegt alle eerzucht, alle wedijver om de eerste plaats, elke twist wie van ons toch de meeste zou zijn".

Als het in de vrijmaking was gegaan om een theoretische beschouwing, zo in de trant van: ik ben het met de synodale redenering niet eens, die kan me niet overtuigen — dan was de zaak zeer eenvoudig. Dan kon men zelfs best vrijgemaakt zijn terwijl het hart onbekeerlijk bleef.

Maar zo was het niet!

* * *

Neen, Christus zegt: **Geloof** ge dat derzülken is het koninkrijk der hemelen?

„Geloof ge dat? Is het voor u niet maar een zaak van logische redenering, maar van **levende geloofspraktijk**? Wat zit er aan die belijdenis omtrent de kinderkens vast? Dit, dat ge zegt: ik als volwassene kom er nooit anders, ik rust alleen in de genade van de Here Jezus

Christus. Wat zit eraan vast? Dit, dat ge zegt: ik verdien bij God niets, ook niet met mijn goede werken. Ik ben een onnutte dienstknecht. Ik ga niet vechten als rechthebber op de eerste plaats, want het is louter genade. Vrijmaking betekent niet een formuletje over de kinderen op papier zetten, maar het betekent **zelf als de kinderkens worden, geen hoge borst meer zetten, niet uit de hoogte neerzien op wie niet zoveel als gij presteren, de waan voorgoed verwerpen alsof we de eerste plaats zouden kunnen verdienen.** Als het dat niet is, als ge hoog van uw werken denkt, en meent aanspraken te kunnen laten gelden, als ge onder elkaar kibbelt in eerzucht, kijk, dan kunt ge heel knappe en orthodoxe beschouwingen ten beste geven over de plaats der kinderen en over het verbond, en misschien erg precies de historie kennen, en alles wat er dogmatisch en kerkrechtelijk aan de hand was, en toch niet vrijgemaakt zijn, omdat ge u niet bekeerd hebt en niet alle hoogte hebt laten varen, omdat ge toch in de praktijk weigert naast de kinderen te staan met lege handen, alleen maar levend van genade. Ge gijft dan niet vrijgemaakt, al noemt men u misschien vanwege uw kennis en redenering erg goed vrijgemaakt, en al staat ge uw mannetje, en al hebt ge in de kerkstrijd uw lauweren verdiend, ge zijt niet waarachtig vrijgemaakt! En Christus bezweert het ook u: voorwaar, Ik zeg u, indien ge u niet verandert, indien ge niet van uw voetstuk afkomt, ge zult in het koninkrijk der hemelen niet binnengaan. Ook al zijt ge dan honderdmaal lid van een vrijgemaakte kerk."

* * *

Holwerda besloot dit fragment van zijn preek met deze woorden: „Vrijmaking zonder nederigheid, vrijmaking gepaard met twist om de eerste plaats, vrijmaking waarbij we elkaar verteren en verdringen, is geen vrijmaking. Al die twisten stellen ons buiten het koninkrijk der hemelen. Laten we toch toezien: wat hebben we in onze kerken niet een ruzies. De een zegt van de ander soms maar al te gemakkelijk, dat hij niet goed vrijgemaakt is, hoewel zijn broeder door genade hoopt in te gaan. Of hij zegt van hem, dat er niet al te veel bij zit en dat je niet veel aan hem hebt. Of men werkt heus niet kieskeurig met de ellebogen: wat achten we ons niet gauw gepasseerd en op de tenen getrapt. En als een ander ons te na kwam, dan vinden we, dat we dat natuurlijk niet op ons kunnen laten zitten. Kijk, ge kunt zelf het lijstje wel aanvullen. En vooral: we staan allen voor deze zonde bloot. Geliefden, laten we toch afleggen alle hooggevoelendheid, alle eerzucht: laten we toch niet uit de hoogte op elkaar neerzien, maar naast elkaar gaan staan en blijven staan als kinderen, die geen van allen enige verdienste hebben, maar die samen zalig willen worden door de genade des Vaders."

* * *

Inderdaad, in deze woorden heeft Holwerda op onovertrefbare wijze vertolkt waar het in de vrijmaking om ging. Namelijk om het werkelijk kennen van en leven uit Gods genade. Al het andere was secundair! En als die „levende geloofspraktijk" er niet meer is dan is de vrijmaking verloochend. Ook al praten we er nog zo druk over. Ook al houden we de instituten, organisaties, kranten en acties die uit de vrijmaking voortkwamen ook met nog zo veel vuur en energie in het leven.

C. V.

PERSSCHOUW

Over de „zaak Telder"

In de Kamper Kerkbode schreef ds Visee in een reeks artikelen over „In en over onze kerken" over de „zaak Telder" o.a. het volgende:

Het punt in geding.

Ds Telder schreef een boek: „Sterven en dan...?"

Daarin leert hij dat van een bewuste tussentoestand tussen het sterven en de opstanding geen sprake is. De doden rusten in het graf tot aan de dag van 's Heren opstanding. In die tijd tussen het sterven en de opstanding blijven ze onder de hoede des Heren. Veilig en geborgen. In leven en in sterven het eigendom van Christus. Maar ze zijn niet bij de Here Jezus Christus in de hemel.

Voor dit gevoelen trachtte ds Telder het nodige Schriftbewijs aan te voeren. Over de vraag of dit bewijs geslaagd is, willen we het thans niet hebben. Maar we willen niet vergeten dat ds Telder tot deze gedachten niet kwam omdat hij de duidelijke leer der Schriften ontkent, maar omdat hij in gemoede meent dat de Schrift hem tot deze opvatting noopt. Dat laatste betekent natuurlijk niet dat hij gelijk heeft. Ook iemand, die oprecht de Schrift als des Heren Woord aan-

vaardt, kan dwalen. Hetgeen natuurlijk van ons allen geldt. Maar het maakt toch wel enig verschil of iemand de stormram in stelling brengt tegen Gods Woord of niet.

De aanklacht.

Met de gevoelens van ds Telder kreeg de p.s. van doen door een aanklacht van de kerk van Bedum en van die van Hoozevee. De kerkeraad van Breda wees die aanklacht af: hij is op dit punt met zijn emerituspredikant één.

De classis Noord-Brabant en Limburg weigerde aan de vraag van genoemde kerken te voldoen. Daarna diende de klacht op de p.s. Deze heeft het gevoelen van ds Telder als in strijd met de Schrift en de belijdenis (Zondag 22, antw. 57a) veroordeeld. En de p.s. besloot ds Telder en zijn kerkeraad op te roepen „haastig weder te keren tot het onderwijs en de troost van het Woord van God".

Het ondertekeningsformulier.

Voorts sprak de p.s. uit dat ds Telder door de publicatie van zijn boek in strijd kwam met zijn belofte eventueel van de belijdenis afwijkende gevoelens niet publiek te maken, maar aan de kerkelijke vergadering(en) voor te leggen. Daarover zal ds B. Telder aan de eerstvolgende p.s. zijn leedwezen hebben te betuigen en de eerstkomende classis N.-Br. en L. zal worden herinnerd aan haar roeping er op toe te zien dat dit geschiedt.

De „zaak Telder".

Daarmee hebben we in onze kerken niet meer de kwestie van een boek, de vraag over de „tussentoestand", maar de zaak over een man: de „zaak Telder". En krijgen we meer „zaken". Want ds Telder staat in deze niet alleen. Wie de besluiten van de p.s. met aandacht leest, kan er niet onderuit: we hebben een leertuchtprocedure. Met het dilemma: of ds Telder herroept zijn boek en de kerkeraad van Breda herroept zijn dienovereenkomstige gevoelens, of er is voor ds Telder en de kerk van Breda geen plaats meer in de Gereformeerde Kerken. En straks ook niet voor anderen, die op het punt in kwestie gevoelen als ds Telder.

Laat men goed zien wat er aan de hand is.

Indien de zaken lopen zoals de strekking is van deze besluiten der p.s., dan vallen er straks kerkelijke vonnissen.

Dan komt er scheuring.

Tenzij...

Tenzij ds Telder en de kerkeraad van Breda en voorts alle ambtsdragers, die van hetzelfde gevoelen zijn, terugkeren — en nog wel haastig! — tot de „enigheid der leer".

Of: tenzij in onze kerken het inzicht mocht dagen, dat deze kwestie noch kerkelijke ontzetting uit het ambt, noch de verbreking van de kerkelijke gemeenschap met enige zusterkerk rechtvaardigen.

Dat laatste is mijn gevoelen.

We moesten in deze zaak maar dóórpraten.

En geen kerkelijke guillotines opstellen.

Andere kwesties.

Er lopen in onze kerken ook andere zaken. Ik denk aan de eerste hoofdstukken van Genesis. In onze kerken zijn ambtsdragers, die loochenen dat de scheppingsdagen van Genesis gewone dagen zijn geweest. Daarentegen ben ik en zijn anderen van mening dat die dagen dagen geweest zijn, zoals wij die nog aanvaarden. En ik ben het met ds I. de Wolff van harte eens: **hier is de waarachtigheid van Gods Woord in geding. En nu zegt men wel: de belijdenis spreekt zich over deze zaak niet uit. Maar daarop antwoord ik: de Schrift doet dat wel. En het is altijd nog belangrijker of iemand tegen Gods Woord dan tegen de belijdenis spreekt.**

Maar ik zou er niet aan denken aanklachten tegen die broeders in te dienen. Niet omdat ik de zaak niet van belang acht. Integendeel. Maar omdat ik de hoop koester dat broeders die voor Gods Woord willen buigen en dat zij ook op dit punt de Schrift beter zullen lezen.

Zo staat de zaak ook met ds Telder.

En anderen.

Hij is geen valse leraar.

De kerk van Breda geen valse kerk.

Christus tussen de kandelaars.

Christus wandelt Zelf tussen de gouden kandelaars. En als een kerk Hem de bekering weigert neemt Hij de kandelaar van zijn plaats. En indien achter de „afwijking" van ds Telder en de Bredase kerk de weigering zit om acht te geven op Gods Woord, dan brengt de Here dat wel aan het licht. Dat ontslaat intussen niemand van zijn roeping tegenover deze broeders.

Maar het valt niet méé te praten als de kerkelijke apparatuur van schorsing enzovoorts reeds in gereedheid wordt gebracht.

En dat is hier helaas het geval.

In aansluiting aan dit artikel van Ds Visee wil ik nog een paar opmerkingen maken.

Als men de besluiten van de P.S. van het Zuiden met de Verantwoording van ds Telder leest komt als vanzelf de vraag op: heeft de synode — zelf of door haar commissie — de kwestie waar het om gaat ook met ds Telder goed **doorgesproken**?

In diens Verantwoording — wat er in staat schreef hij grotendeels reeds eerder in het kerkblad van Breda — komen namelijk een aantal uitspraken voor die voor de in geding zijnde kwestie van groot belang zijn.

Op zijn minst verduidelijken zij die. Ds Telder schrijft in die Verantwoording immers o.a. dat de gestorvenen na de dood **voortbestaan**. En dat de dood Gods kinderen niet kan scheiden van de **liefde Gods**, welke is in Christus Jezus onze Here. En voorts dat ook van de gestorvenen geldt dat hun **leven** (let wel hun **leven!**) met Christus verborgen is in God.

Als men deze uitspraken neemt naar hun volle zakelijke inhoud, draagwijdte, implicaties zijn zij op zijn minst belangrijke en noodzakelijke **aanvullingen** m.i. echter tegelijk ook **correcties** van verschillende uitdrukkingen uit zijn boek. In ieder geval bevatten ze gegevens die voor de juiste omschrijving van taxatien van het standpunt van ds Telder absoluut noodzakelijk zijn.

Maar op deze uitspraken van ds Telder wordt in de besluiten van de P.S. niet gereageerd. En daarom komt de vraag op: heeft men wel met ds Telder gesproken? Indien dat niet het geval was zou dat een ernstig verzuim zijn. Nooit, en zeker niet in de kerk, mag iemand onverhoord

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april begint de 7e jaargang van OPBOUW. We verzoeken onze abonnees hun abonnementsgeld te storten op girorekening 233117 ten name van Drukkerij Steenbergen Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

Jaarabonnement f 10.—, halfjaar f 5.—, buitenland zeepost f 12.50, studenten abonnement f 6.— per jaar.

De administratie

worden veroordeeld. Wie iets weet van het gebrekkige dat iedere schriftelijke weergave van een overtuiging of opvatting aankleeft beseft dat onmiddellijk. Hoe langdurig heeft de synode van Assen niet met dr Geelkerken gesproken. Alleen de synode van 1939/42 maakte leeruitspraken ter afwijzing van opvattingen van ds de Wolff en A. Janse, zonder deze broeders te horen. Maar men weet met welk resultaat! En hoe hebben wij niet getoornd over en geleden onder dat verzuim van de synode! Evenals onder haar hardnekkige weigering om de „Verklaring van Gevoelen” der bezwaarden in behandeling te nemen.

Inderdaad de vraag komt op: heeft de P.S. van het Zuiden wel met ds Telder gesproken of voldoende gesproken?

Heeft zij alles wat ds Telder schreef ook nà zijn boek in rekening gebracht? Is ds Telder wel „gehoord”?

Ds Visee schreef dat naar zijn overtuiging de in geding zijnde kwestie niet van die aard is dat zij kerkelijke ontzetting uit het ambt, en verbreking van de kerkgemeenschap met enige zusterkerk rechtvaardigt.

Ik ben het daarin van harte met hem eens. Zeker de band aan de belijdenis moet door de kerken met alle ernst worden bewaard.

Die is een kostbaar en onmisbaar goed voor de kerken. Maar niet iedere afwijking wettigt **uitzetting uit het ambt of verbreking van het kerkverband.**

Calvijn de onvermoeibare strijder voor de ware leer en voor de eenheid der leer heeft daarover enkele behartigenswaardige dingen gezegd.

Hij schrijft ergens dat de zuivere bediening des Woords en het zuivere gebruik van de sacramenten een pand en kenteken is, dat wij die gemeenschap, waarin beiden aanwezig zijn, veilig als een ware kerk kunnen aanvaarden. De betekenis van het aanwezig zijn van deze beide kentekenen gaat zo ver, zo voegt hij daar aan toe, dat die kerk nooit verworpen mag worden, zolang ze daarbij blijft, ook al is ze overigens vol fouten. Ja, het is zelfs zó dat er in de bediening der leer of der sacramenten enige fout zal kunnen insluipen, zonder dat die ons van haar gemeenschap behoort te vervreemden.

Waarom dit zo is zegt Calvijn er onmiddellijk bij. Want hij poneert dan het belangrijke beginsel dat de hoofdstukken der leer niet alle **dezelfde waarde, aard, betekenis** (forma) hebben. Sommige daarvan zijn zo noodzakelijk om te weten, dat ze bij allen ontwijfelbaar vast moeten staan als leerstukken, die de godsdienst eigen zijn. Als daar zijn, dat er één God is, dat Christus God is en de Zoon Gods, dat onze zaligheid gelegen is in Gods barmhartigheid en dergelijke. Maar er zijn ook andere waarover tussen de kerken geschil is, maar die toch de eenheid des geloofs niet verscheuren. Calvijn haalt ten bewijze hiervoor een woord van de apostel Paulus aan (Fil. 3: 15) „Zovelen als wij volmaakt zijn, laat ons hetzelfde gevoelen; indien gij iets anderszins gevoelt, ook dat zal u God openbaren”. Geeft de apostel met deze woorden niet voldoende te kennen, zo vraagt Calvijn dan, dat verschil van mening over zulke niet zo noodzakelijke dingen geen oorzaak van scheiding behoren te zijn onder de christenen? In zijn commentaar op de brief aan de Filippenzen voegt Calvijn er nog deze echt christelijke, kerkelijke en pastorale woorden aan toe: „Wij zullen uit deze plaats ook leren, dat men een tijdlang de onwetendheid der zwakke broeders moet dragen, en dat men het hun niet kwalijk moet afnemen, waar het hun niet terstond gegeven is, dat zij ganselijk met ons van één gevoelen zijn. Paulus was zeker van zijn leer, en nochtans degenen, die ze nog niet konden vatten, geeft hij tijd om voort te leren, en houdt ze daarom niet op voor zijn broeders te houden”.

Natuurlijk het is zaak, en we moeten daarvoor ons uiterste best doen, dat wij in alles eensgezind zijn. Maar aangezien, zo gaat Calvijn verder, er niemand is die niet door enige nevel van onwetendheid omhuld is, moeten wij óf geen kerk overlaten óf het misverstand vergeven in die zaken, in welke men, zonder de hoofdsom der religie te schenden en zonder verlies der zaligheid onwetend mag zijn.

Het spreekt bij Calvijn van zelf en hij zegt het er ook nadrukkelijk bij, dat zijn bedoeling met

deze woorden niet is ook maar de allergeeringste dwaling in bescherming te nemen, alsof die vriendelijk en oogluikend zo mogen begunstigd worden. Neen, hij bedoelt dat we niet lichtvaardig, om het een of ander klein verschil, de kerk moeten verlaten — en wij voegen er in zijn geest bij: of de gemeenschap met een kerk of een broeder verbreken — wanneer slechts in haar die gezonde leer ongeschonden bewaard wordt, waarop de Godzaligheid onaangetast berust en wanneer het door de Here ingesteld gebruik der sacramenten bewaard wordt. Het spreekt evenwel van zelf, zo voegt Calvijn erbij, dat wij intussen ons best moeten doen om te verbeteren wat ons mishaaft (Inst. IV. 1. 12).

Naar deze regel hebben de gereformeerde kerken steeds weer gehandeld.

Een tachtig jaar geleden waren er onderscheidene predikanten en kerkleden die niet konden geloven, dat God aan de overheid opdroeg alle afgoderij en valse godsdienst te weren en uit te roeien zoals dat in art. 36 der Ned. Geloofsbel. werd gezegd. Zij hadden daar bezwaar tegen en spraken dat ook uit. Als zij de drie formulieren moesten ondertekenen zetten zij achter hun naam c.g. Ik heb die letters meermalen achter namen van predikanten gezien. Zij verklaarden daarmee dat zij de formulieren ondertekenden „cum gravamine”, d.w.z. met bezwaar tegen een onderdeel der leer. Maar deze predikanten waren en bleven predikanten in vollen rechte. En intussen werkte men om tot helderder inzicht en daardoor tot overeenstemming in gevoelen te komen.

Bekend is ook dat de zeer begaafde ds J. van Andel een voorstander was van, laat ik het ruwweg zó mogen zeggen: de leer van het duizendjarig rijk. Dat was niet in overeenstemming met art. 37 van de Ned. Gel. Bel. En ook niet met een synodebesluit uit 1863 waarin deze leer werd veroordeeld. Van Andel geloofde dat er tweemaal opstanding uit de doden zou zijn. Een eerste waarin alleen de gelovigen waren betrokken en een tweede, de „algemene opstanding”. Deze beide opstandingen waren gescheiden door „het tijdperk van Christus' richterlijke heerschappij over de volkeren der wereld”. En evenzo geloofde hij dat Israël eenmaal „in zijn geheel zal behouden worden”. Algemeen werd deze opvatting van Van Andel afgekeurd. Maar niemand dacht er aan hem te schorsen of af te zetten. Hij was zelfs eens voorzitter van de synode!

Het spreekt van zelf dat we ons nooit bij deze verschillen van inzicht moeten neerleggen. Ze zijn een van de grote verdrietelijkheden in het kerkelijk leven. Ze brengen heel veel ellende. Ze zijn er een openbaring van dat we nog in **deze** bedeling van zonde en gebrokenheid leven. En dat onze kennis nog maar ten dele is. We moeten krachtig, maar tegelijk en vooral geduldig en liefdevol streven naar eenheid van gevoelen. Speciaal wij, vrijgemaakten, moeten dat doen. Want wij hebben in eigen leven de onvoorstelbare verschrikking, de gruwel van kerkelijke processen en vonnissen ervaren!

In Opbouw hebben we reeds enkele malen een bijdrage pogen te geven om tot eenheid van inzicht te komen. En we zullen dat blijven doen. Maar God beware ons voor kerkelijke procedures met den aankleve van die.

Laten we ook niet vergeten dat we in ds Telder te doen hebben met een man wiens oprechte begeerte om voor het Woord Gods te buigen boven alle verdenking is verheven, die in de vrijmaking vooraan stond in de goede strijd en die met grote toewijding en trouw de kudde van de Here Jezus veertig jaren lang heeft geweid!

Volgende week D.V. nog meer. C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Mariëberg: M. K. Drost te Enschede-Noord.

Tweetal te Axel (2e pred. plaats): R. te Velde te Ommen en H. J. de Vries te Bedum.

Aangenomen naar Bunschoten-Spakenburg: W. v. d. Lingen te Schildwolde.

Bevestiging en intrede: Op zondag 17 februari j.l. verbond Ds. R. Hoogsteen, gekomen van Garrelsweer zich aan zijn nieuwe gemeente, de kerk van Gees. In de morgendienst werd hij bevestigd door Ds. H. J. Meijerink van Aduard, die preekte over 2 Cor. 12: 7-8. 's Middags deed Ds. Hoogsteen zijn intrede met een preek over 2 Cor. 5: 18-20. De nieuwe predikant werd o.m. toegesproken door br. E. Kaassen namens kerkeraad en gemeente en door de burgemeester van Oosterhesselen namens B. en W.

Bondsdag van de Mannenverenigingen. Op 18 mei wdt de bondsdag gehouden van de Bond van Mannenverenigingen op G.G. De vergadering vindt plaats in Amersfoort in de Westkerk.

Op de morgenvergadering spreekt ds. R. Houwen van Hattem en op de middagvergadering ds. J. Kok van Enschede. Het slotwoord wordt

uitgesproken door ds. J. A. Vink van Amersfoort.

De huishoudelijke vergadering vindt plaats op vrijdag 17 mei. Medewerking wordt verleend door de organist Jaap Zwart en het Geref. gem. koor.

ADRESSEN

Langeslag, diakonie: nieuw adres is B. H. Braakman, Lenthe Dalfsen B 68a.

Velp (Gld.), adres penn. kerk: J. Nauta, Schoonenbergsingel 1, Velp (Gld.). Giro 862781 t.n.v. de Gereformeerde Kerk van Velp, p.a. Schoonenbergsingel 1, Velp (Gld.). Adres penn. diakonie: G. G. Esink, Laarweg 29, Velp (Gld.).

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

Correspondentie

Wij ontvingen enkele zeer vriendelijk gestelde reacties op deze „rubriek”. Elk der schrijvers draagt onze actie een warm hart toe. Wij zijn daarom blij met deze mild gestelde kritiek.

De eerste reageert op „Vreemd. -er, -st.”. De drie achter HEMAVA schuil gaande inrichtingen zouden niet elk gerekend mogen worden te behoren tot de Ned. Hervormde Kerk. Wij hebben er de Gids voor Maatschappelijk Werk op geraadpleegd. Deze geeft aan, dat twee van de bedoelde inrichtingen van zich zelf zeggen Ned. Herv. te zijn. De andere noemt zich „protestant christelijk”. Toch is bekend dat alle in deze inrichting verblijvende kinderen naar de Ned. Herv. kerk gaan. Daar het geenszins de bedoeling is ons af te zetten tegen HeMaVa, willen wij er niet meer van zeggen, doch zien ons intussen ook niet genoodzaakt hetgeen wij eerder schreven te herzien.

Een ander schrijft: „niet ieder in mijn woonplaats doet mee” aan de actie. Ons antwoord is: in Uw woonplaats woont iemand, die U rekent tot die „niet ieder” te behoren, van wie nu al maanden achtereen een bijdrage wordt ontvangen, welke overeenkomt met f 2,— per dag. Het valt in de practijk dus wel mee.

Een broeder zou gaarne zien, dat wij meer de Schrift laten spreken. Tegen hem zeggen wij: alleen aan het Woord van onze hemelse Vader ontlennen wij de kracht deze „rubriek” steeds weer met een blijmoedig en dankbaar hart te verzorgen. Dit betekent niet dat wij deze raad voor kennisgeving naast ons zullen neerleggen.

Niet klagen

Er zijn er die menen te moeten klagen. Het duurt voor hen allemaal te lang, voordat het benodigde bedrag bijeen is. Wij onderschrijven dit toch niet helemaal. Er is de verwondering over de weldaden waarmede de Here ons overlaat en het vaste geloof, dat het gestelde doel zal mogen worden bereikt. Dit kan alleen wanneer ieder zich getrouw betoont in het helpen van de kleinen, waarvoor het tehuis een thuis wil zijn.

Dankbaarheid

Wie van nabij de actie meemaakt kan niet anders dan dankbaar zijn. Onzerzijds is nimmer gedacht aan een soort bliksemactie. Het gaat om het medeleven. Daarin worden wij niet teleurgesteld. Vele malen mochten wij aanwezig zijn op een vergadering waar gesproken werd over het werk van de Stichting. Even zovele malen mochten wij verrast huiswaarts keren.

Een geefster schrijft: geleend geld tegen hoge rente uitgezet. Wij stemmen daarmede gaarne in en vertrouwen dat anderen dit ook zullen doen.

Verantwoording tot 25 februari 1963

Over de afgelopen periode werd in totaal ontvangen f 8.568,80. Sinds 1 januari werd ontvangen van

kerken	f 23.630,91
particulieren	„ 10.610,32

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

PAASCONGRES

Vraagt deze week nog het programma aan bij „DE BERGBEEK” in Beekbergen voor het congres van 16 t/m 19 april. Telefoon 431.